

**UNIVERZITA KONŠTANTÍNA FILOZOFA V NITRE
FILOZOFICKÁ FAKULTA**

BAKALÁRSKA PRÁCA

2010

Roman Tomaškovič

**UNIVERZITA KONŠTANTÍNA FILOZOFA V NITRE
FILOZOFICKÁ FAKULTA**

**PRINCÍP FÉROVOSTI V TEÓRIÍ
SPRAVODLIVOSTI JOHNA RAWLSA**

Bakalárska práca

Študijný program: Etika

Školiace pracovisko: Katedra všeobecnej a aplikovanej etiky

Školiteľ: PhDr. Jarmila Jurová, PhD.

Nitra 2011

Roman Tomaškovič

TU BUDE ZADANIE

ABSTRAKT

TOMAŠKOVIČ, Roman: Princíp férovosti v teórií spravodlivosti Johna Rawlsa. [Bakalárska práca] – Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Fakulta Filozofie; Katedra všeobecnej a aplikovanej etiky. - Školiteľ: PhDr. Jarmila Jurová, PhD. Stupeň odbornej kvalifikácie: Bakalár (Bc.). – Nitra : FF UKF, 2011. 36str.

V mojej práci sa zameriavam na tvorbu jedného z najdôležitejších predstaviteľov spoločenských zmlúv Johnom Rawlsom a jeho Teóriou spravodlivosti. Pre Rawlsa je spoločenská zmluva istým prístupom, pomocou ktorého vytvára princípy spoločnosti. Hlavným problémom jeho teórie tvorí otázka spravodlivosti pomocou, ktorej napomohol k riešeniu problémov morálky a to tým, že rozvinul princípy spravodlivosti. A práve prvým princípom sa budem zaoberať. Práca ma teoreticko informačný charakter.

Kľúčové slová:

Férovosť. Spravodlivosť. Dobro.

ABSTRAKT

TOMAŠKOVIČ, Roman: Fairness in theory of justice of John Rawls. [BA thesis] – Constantine the Philosopher University in Nitra, Faculty of Philosophy; Department of Ethics. - Tutor: Doc. PhDr. Jarmila Jurová, PhD. Master of degree: Bachelor (Bc.). – Nitra : FF UKF, 2011. 36 p.

In my work I focus on creating one of the most important representatives of the social contract by John Rawls and his Theory of Justice. For Rawls is a social contract with the same approach, which establishes principles for the company. The main problem is the question of his theory of justice assistance, which helped to solve problems of morality and those that developed the principles of justice. And it is the first principle we will deal with. Work has theoretically informative character.

Key words:

Fairness. Justice. Good.

OBSAH

ÚVOD	6
1. SPRAVODLIVOSŤ	8
1.1 Vývoj spravodlivosti	8
1.1 Sociálna spravodlivosť	11
1.2 Distributívna spravodlivosť	12
2. JOHN RAWLS	14
2.1 Spravodlivosť ako férovosť	14
2.2 Pôvodný stav	15
2.3 Dva princípy	16
2.4 Inštitúcie	18
2.5 Konečná formulácia oboch princíпов	19
2.6 Zhrnutie a kritika Rawlsovej teórie	20
3. PRINCÍP FÉROVOSTI	22
3.1 Rawlsov výklad prvého princípu	22
3.2 Rozdeľovanie	25
4. DOBRO	27
4.1 Dobro v diele J. Rawlsa	27
4.2 Základne primárne dobra	29
4.3 Slabá a úplná teória dobra	30
4.4 Dobro ako racionalita	
ZÁVER- Budúcnosť sociálneho štátu	33
POUŽITÁ LITERATÚRA	35

Úvod

Už niekoľko storočí počujeme a vedíme rôzne diskusie na tému spravodlivosť. Definovať spravodlivosť je samo o sebe dosť komplikované, pretože každý človek môže spravodlivosť chápať nejako inak. Aj filozofovia sa spravodlivosťou zaoberajú z rôznych hľadísk, inak sa brala spravodlivosť v antike a inak ju chápali filozofi súčasnosti. Zaoberali sa ňou práve preto, lebo spravodlivosť je jednou z hlavných a najdôležitejších častí etiky a morálnej filozofie. Ale je aj dôležitou časťou sociológie a práva. No najdôležitejšie je to, že spravodlivosť by mala byť podľa viacerých autorov jedna z primárnych cností každého z nás.

Ľudia by si mali uvedomiť jednu vec a to takú, že bez spravodlivosti by ľudská spoločnosť nikdy nefungovala. Preto by sa mala chápať ako jedna z nenahraditeľných cností. Dokonca už u Platóna sa pojem spravodlivosti dostáva na vrchol ľudských problémov, a to z toho dôvodu, že pri jej realizácii za ňu človek preberá plnú zodpovednosť. (Váně, 2007, s. 37)

Právo a s ním súvisiace otázky trestania či dávania sankcií sú so spravodlivosťou úzko späté. Totižto spoločnosť je zložená z veľkého množstva ľudí, medzi ktorými existujú ľudia, ktorí sa budú vždy riadiť podľa zákonov, ktorých dodržiavanie sa chápe ako spravodlivé a naopak ich porušovanie bude potrestané určitými sankciami.

V dnešnej dobe sa reformátori musia naučiť spoliehať nie na momentálny úspech, a na to ako si získať hlasy, ale na hlbšie nie príliš zaujímavé zmeny v praxi. Mali by sa maximálne venovať svojmu presvedčeniu. Z tohto dôvodu som si vybral tému, ktorá sa zaoberá hľadaním spravodlivosti, z ktorej by sme mohli vychádzať aspoň ako z ideálov, od ktorých by naša spoločnosť mohla vychádzať.

Predkladaná bakalárska práca bude mať teoretický charakter a budeme sa v nej zaoberať Teóriou spravodlivosti Johna Rawlsa, ďalej jeho chápaním sociálneho štátu a odpovedať na to, ako by malo vyzeráť spravodlivé rozdeľovanie statkov v spoločnosti..

V prvej kapitole mojej práce sa budeme venovať základným pojmom ako sú spravodlivosť, sociálna spravodlivosť. Predstavím ako spravodlivosť chápal Aristoteles, predstavitelia spoločenských zmlúv Lock, Rousseau, Hobbese, a predstaviteľ osvietenstva Kant. Toto vrátenie sa do minulosti nám môže objasniť niektoré podobnosti medzi filozofmi napríklad medzi Rawlsom a Kantom. Ďalej si tu predstavíme myšlienku sociálnej spravodlivosti a distributívnej spravodlivosti.

Druhá kapitola sa bude venovať významnému filozofovi 20. storočia Johnovi Rawlsovi. Jeho koncepcia spravodlivosti v 70 rokoch vyvolávala dlhé debaty v oblasti politickej filozofie a ktorá inšpirovala nejedného mysliteľa. Politická filozofia sa vďaka týmto mysliteľom, ktorých nápady si niekedy protirečili, obohatila o nové smery. U Johna Rawlsa si predstavíme jeho koncepciu spravodlivosti ako férovosti, pôvodnú situáciu, fungovanie inštitúcií, a konečnú formuláciu oboch princípov.

V tretej kapitole sa budeme dôkladnejšie venovať formulácii prvého princípu. Tento princíp základných slobôd sa nazýva aj princíp férovosti.

Poslednej štvrtej kapitole sa budeme venovať pojmu dobra v koncepcii spravodlivosti.

1 Spravodlivosť

1.1 Vývoj spravodlivosti

U Platóna, rovnako ako u ostatných antických filozofov, je pojem spravodlivosť v niektorých prípadoch ľahko zameniteľný s pojmom mravnosť. Aby bola koncepcia spravodlivosti prijateľná, musí sa obhájiť nielen ako mravná cnosť, ale aj jej aspekt funkcie, ktorý presahuje mravný poriadok (Váně. 2007. s. 37).

V Platónovom diele nachádzame pokusy odpútať sa od božského chápania slova spravodlivosť a začíname spravodlivosť chápať ako ľudskú vlastnosť, ktorá preberá zodpovednosť za realizovanie spravodlivosti. Vo svojom spise Ústava sa tejto problematike venuje v jej štvrtej knihe, kde sa tiež môžeme dočítať, že spravodlivosť je v tom, že každý koná svoje. Napríklad sudca sa má starať o to, aby nikto nevlastnil cudzí majetok, a aby nikomu nebola spáchaná nejaká zloba. Sudca teda koná iba svoju prácu a to je podľa Platóna spravodlivé. V obci môžeme vypožorovať tri vlastnosti - umiernenosť, statočnosť a múdrosť, ktoré medzi sebou zápasia o dokonalosť obce (Platón. 1996. s.124).

Spravodlivosť je tak chápaná ako harmonizujúci účinok medzi umiernenosťou, statočnosťou a múdrosťou. Dôležitým faktom u Platóna je, že všetci nemusia disponovať spravodlivosťou, je však potrebné, aby ňou disponovali vládcovia (Váně. 2007. s.38).

Už Aristoteles sa vo svojej knihe Etika Nikomachova zaoberá spravodlivosťou, v ktorej sa uvádza: „(...) všetko zákonne je akosi spravodlivé; čo totiž je zabezpečené mocou zákonodarnou, je zákonné, a všetko to nazývame spravodlivým.“ (Aristoteles. 1996. s.124). Spravodlivosť Aristoteles rozdelil na dve. Na spravodlivosť všeobecnú a spravodlivosť špeciálnu. Všeobecnou spravodlivosťou Aristoteles rozumie kompletnú cnosť, špeciálna cnosť je zas charakteristická len pre určitú časť tejto cnosti. Ďalej Aristoteles rozlišuje dva druhy spravodlivosti, a to spravodlivosť rozdeľujúcu a opravnú. Spravodlivosť rozdeľujúca (distributívna) sa zaoberá rozdeľovaním, ktoré by sa malo konať podľa Aristotela na osobnej hodnote. No zaujímavé a problematické je to, že pre každého človeka je "hodnotou" vždy niečo rôzne. Právo v rozdeľovaní má teda byť úmerou, „ ktorá je nielen vlastná číslu prostému, ale aj číslu vôbec. “(Aristoteles. 1996. s.129). Právo požaduje štyroch členov a to z toho dôvodu, že každý z nich dostane to čo mu patri. Lebo, aký bude vzťah A ku B, bude aj vzťah medzi C a D, a tak isto aj ich zámenou. (Aristoteles. 1996. s.129) A teda základ

rozdeľujúcej spravodlivosti je založený na geometrickej proporcionalite, čo ďalej znamená, že statky sa budú ľuďom prisudzovať podľa vzťahov medzi nimi, niektoré rozdiely sú pritom povolené.

Úlohou opravnej spravodlivosti teda ostane posudzovať osoby formálne rovnaké. Jej úlohou však, ale nebude zmenu, ktorá bola zle prevedená regulovať, ale nastoliť rovnosť, ak bola porušená. (Váně. 2007. s. 42)

Thomas Hobbes nebol vo svojej filozofii veľkým optimistom. V diele Leviathan je proti možnosti objavenia objektívnych zákonov a pravidiel v spoločnosti, hlavne v oblasti distribúcií nedostatkových statkov. Bol toho názoru, že každá ľudská bytosť chce mať pre seba viac. Tvrdil, že ľudia si medzi sebou nedôverujú, že každý chce byť lepší ako druhý a to z dôvodu túžby po sláve (Váně. 2007. s.52). Z toho vyplýva, že každý človek je pre druhého človeka súperom, alebo ako sa inak vraví „človek človeku vlkom“. V spravodlivosti nie sú teda žiadne všeobecné pravidla, a to z toho dôvodu, že každý človek má svoju subjektívnu slobodu, ktorá zapríčiňuje to, že každý človek chce zápasiť s ostatnými a chce byť úspešnejší. Hobbes pred vidinou deštrukcie celej spoločnosti zavinenou nekonečným bojom navrhol, aby sa ľudia vzdali časti svojej subjektívnej slobody, a aby sa ľudia začali spájať čo by im zaručilo ochranu. Toto rozhodnutie by malo byť navyše zaručené tromi zákonmi , a práve tretia zásada je pre Hobbsa kľúčová lebo ju pokladá za začiatok spravodlivosti (Váně. 2007. s. 53).

Znenie týchto troch zákonov je nasledovne:

1. Každý ma zachovávať mier, lebo práve on zodpovedá túžbe na prežitie.
2. Je potrebné sa vzdať niečoho v mieri, ak je to potrebné pre zachovanie mieru a druhým ľuďom dávať toľko voľnosti, koľko žiada jeden po druhom.
3. Dodržiavať dohodnuté pravidla.

Môže sa zdať, že ľudia týmto spôsobom prídu o svoje prirodzené práva, no namiesto nich ľudia získajú práva občianske. Tým, že ľudia vytvoria spoločenskú zmluvu medzi panovníkom a sebou získajú jednotnosť a sú organizovanejšie, ale za cenu podrobenia sa suverénnej moci . Hobbes sa okrem spravodlivosti venoval aj otázke rozdeľovania v spoločnosti. Tu sa všeobecne pravidla distributívnej spravodlivosti dostávajú pod moc panovníka, stávajú sa jeho privilégium. Nejedná sa už o spravodlivosť pravidiel, podľa ktorých sa rozdeľuje, ale o to, že ľubovoľné rozdeľovanie prebieha podľa pravidiel. Nejde už o Leviathan ako suveréna, ale o jeho právo, ktoré formuluje zásady spravodlivosti. A každé

dodržanie a nedodržanie zmluvy sa chápe ako spravodlivé a nespravodlivé (Váně. 2007. s. 54).

K teoretikom spoločenskej zmluvy okrem Hobbsa patri aj Lock, a práve na týchto dvoch teoretikov nadviazal John Rawls. Lock prirodzený stav chápal ako: „zlatý vek ľudstva“ (Valeš. 2004. s.135), v ktorom ľudia žijú v harmónii, a všade je mier. Lock nazval prirodzený stav ako“(…) stav slobody, ale predsa to nie je stav vôle. Aj keď človek v onom stave má nekontrolovateľnú slobodu voľne nakladať so svojou osobou alebo so svojím majetkom, predsa nemá slobodu zahubiť seba samého alebo tiež nejakú bytosť, ktorú má vo svojej moci, ale tam, kde to žiada nejaké ušľachtilejšie používanie než len jej zachovanie. Stav prirodzený má zákon prirodzený, aby ho riadil, ktorý zaväzuje každého, a rozum, ktorý je tento zákon, učí všetko ľudstvo, ktoré len chce ísť k nemu pre radu, že preto, že sú si všetci rovní a nezávislí, nikto nemá poškodzovať druhého v jeho živote, zdraví, slobode alebo majetku.“ (Lock. 1992. s. 31-32) Locke tvrdil, že človek má tri primárne práva: právo na život a jeho ochranu, právo na slobodu a právo na vlastníctvo. Locke tvrdil, že každý človek má právo potrestať iného človeka keď porušuje prirodzený zákon. To znamená, že každý človek má spravodlivosť vo vlastných rukách. Vznikom peňazí v prirodzenom stave vznikajú medzi ľuďmi rozdiely a tým rastie aj nebezpečenstvo nedostatočného ochránenia vlastného majetku a života. A vďaka tejto ochrane svojho života a majetku sa ľudia spájajú do väčších celkov a volajú po občianskej vláde. Napriek tomu, že dielo Johna Locka bolo v jeho období dosť podmienené toleranciou v náboženstve, silno ovplyvnil pohľad na ľudské práva a pootvoril dvere demokracii (Valeš. 2004. s. 137).

Kant zastával ten názor, že každé ľudské konanie je založené na mravnom základe. Rozlišuje dva typy praktických noriem - maxima a praktické zákony. Kant tvrdil, že maxima je zásada, platiaca len pre človeka ako jednotlivca. To znamená, že keď si človek robí nejakú vec, pre ktorú sa rozhodol, nezáleží mu na tom či aj ostatní ľudia robia to čo on. Voľba je v každom človeku. To znamená, že praktické zákony majú vychádzať z vôle každého človeka. K tomu však potrebuje všeobecný rozumový princíp čiže „maxime“, a ktorá je zároveň „Dôležitým postulátom praktického rozumu,“. Tým je pre Kanta kategorický imperatív. „Praktické zásady sú vety, ktoré obsahujú všeobecné určenie vôle, ktorému je podriadené niekoľko praktických pravidiel. Sú subjektívne, čiže sú to maximami, ak orgán bude považovať podmienku za platnú len pre svoju vôľu; sú však objektívne, čiže sú to praktické zákony, ak je ona podmienka poznaná ako objektívne platné, to znamená platná pre vôľu každej rozumnej bytosti.“ (Kant. 1996. s. 29) Praktické zákony majú charakter príkazu. Príkaz môžeme vykonať alebo ho

nepočúvnúť. Kant nazýva praktické zákony imperatívy. „Pretože každý praktický zákon predvádza možné jednanie ako jednanie dobré, a preto nutné pre subjekt, ktorý je prakticky určiteľný rozumom, sú všetky imperatívy formulami určujúcimi jednanie, ktoré je nutné podľa princípu vôle nejakým spôsobom dobré.” (Kant. 1990. s. 77) Kant vo svojej filozofii pracuje s dvoma imperatívmi - hypotetickým a kategorickým. Podľa hypotetického imperatívu je naše chovanie založené len na tom, ako by sme sa mali chovať, ale nie je to povinné. Na rozdiel od kategorického, ktorý je len jeden a platí pre každého rozumného človeka.

Tento imperatív je podľa Kanta,, imperatívom mravnosti. “(Kant 1990, 79) Presná definícia Kantovho imperatívu znie nasledovne: „Jednaj tak, ako by sa maxima tvojho jednania mala na základe tvojej vôle stať obecným prírodným zákonom. “(Kant 1990, 84) Z prvej definície Kantovho imperatívu môžeme odvodiť aj druhé ponímanie kategorického imperatívu: „ Jednaj tak, aby si používal ľudskosť ako vo svojej osobe, tak i v osobe každého druhého vždy zároveň ako účel a nikdy iba ako prostriedok. “(Kant 1990, 91) Pri formulácii kategorického imperatívu stanovujeme len formu obecného zákona, neobsahuje totiž žiaden obecný obsah. A to znamená, že rozumová forma je centrom mravnej motivácie. Kant iba skúma spôsob, ako postupuje náš rozum, a zisťuje pritom, že jeho všeobecným princípom je kategoricky imperatív.

Kant tvrdí, že sloboda nie je daná automaticky. Bezprostredne ako,, faktum čistého praktického rozumu "je daný mravný zákon. Podmienkou jeho uskutočnenia je sloboda vôle. Slobodná vôľa si sama kladie nepodmienené ako absolútny zákon, totiž potrebný ohľad na slobodu druhej bytosti, v ktorom ctí svoju slobodu.

1.1 Sociálna spravodlivosť

Pojem sociálna spravodlivosť je pomerne nový. Vznikol keď filozofovia začali považovať sociálne a ekonomické inštitúcie za pravý predmet morálneho a politického skúmania približne v polovici 19. storočia.

Sociálnou spravodlivosťou sa v bežnom slova zmysle označuje súhrn všetkých štandardov spravodlivosti, ktoré sa užívajú v inštitucionálnom usporiadaní a v základných vzťahoch spoločnosti ako celku. (Koller. 1997. 83)

V spoločnosti existujú rôzne predstavy o sociálnej spravodlivosti. Kľúčovými sú štandardy distributívnej spravodlivosti, ktoré určujú rozdelenie statkov a bremien v podobe práv, povinností, slobôd, mocenských oprávnení, sociálnych pozícií a životných šanci.

(Koller. 1997. 83-84). Výraz distributívna spravodlivosť použil prvýkrát už Aristoteles, keď spravodlivosť rozdelil na komutatívnu (opravnú) a uvedenú distributívnu (rozdeľujúcu). V západnej kultúre sa všeobecne vyžaduje, aby hlavnými princípmi sociálnej spravodlivosti bolo rozdelenie všeobecných práv a slobôd, rovná politická účasť a rozdeľovanie ekonomických statkov a bremien v súlade s výkonmi a potrebami človeka. Požiadavky sociálnej spravodlivosti v západnej spoločnosti v podstate zahŕňa päť nasledujúcich bodov (Koller 1997, 85):

1. všetci členovia spoločnosti majú mať rovnaké práva a povinnosti (právna rovnosť),
 2. všetci dospelí občania majú mať rovnaké najširšie slobody, ktoré sú v rámci dobre usporiadaného sociálneho spolužitia možné pre všetkých (občianska rovnosť),
 3. všetkým občanom má byť umožnené rovnoprávne sa zúčastniť kolektívnych rozhodovaní o verejných záležitostiach (demokratická rovnosť),
 4. všetci občania majú mať na základe svojich schopností a výkonov rovnoprávny prístup k nerovnakým politickým pozíciám a pozíciám daným povoláním (sociálna rovnosť šancí)
 5. všetci členovia spoločnosti sa majú spravodlivo podieľať na výsledkoch hospodárskej spolupráce (hospodárska rovnosť v rozdeľovaní).
- Všeobecné vymedzenie sociálnej spravodlivosti, ako aj presná definícia je rovnako ako u spravodlivosti ťažké, avšak je sociálna spravodlivosť spájaná so spravodlivým usporiadaním v spoločnosti. Teraz sa budeme zaoberať už spomínaným druhom sociálnej spravodlivosti, a to spravodlivosťou distributívnou.

1.2 Distributívna spravodlivosť

Ako už bolo povedané, distributívna spravodlivosť má na starosti spravodlivé rozdeľovanie statkov a bremien. Distributívna spravodlivosť je považovaná za ústredný pilier úvah o spravodlivosti a žiadna teória spravodlivosti sa jej nemôže vyhnúť. (Váně. 2007. s. 137) Problém ale nastáva, keď sa spýtame, aké rozdelenie v spoločnosti by sme mali považovať za spravodlivé. Ak si niekto myslí, že by rozdeľovanie malo byť rovnomerné, mal by brať do úvahy, či si ho naozaj všetci členovia spoločnosti zaslúžia rovnako. Predstavme si, že jeden človek je snaživý, vynaliezavý, poctivý v práci a mal by dostať rovnaké množstvo statkov ako niekto, kto má opačný prístup k práci. Niekto môže namietnuť, že by sa malo rozdeľovať aj podľa zodpovednosti, ktoré dané povolanie vyžaduje. Teraz by však nastala otázka, ako máme posudzovať zodpovednosť

v práci. Či má napríklad väčšiu zodpovednosť lekár alebo vodič autobusov. V spoločnosti máme veľké množstvo faktorov, ktoré môžu ovplyvniť rozdeľovanie statkov a bremien. Samozrejme musíme brať do úvahy, že nie všetci jedinci sú práce schopní, napríklad kvôli zdravotným ťažkostiam. Aj keď títo ľudia na seba nemôžu zarábať, je viac než potrebné, aby sa aj s nimi počítalo v procese distribúcie. Existuje teda veľa diskutabilných hľadísk, podľa ktorých kritérií by sa malo rozhodovať pri distribúcii. Rakúsky politický filozof a ekonóm Friedrich August von Hayek kritizuje sociálnu spravodlivosť. Tvrdí, že ideál sociálnej spravodlivosti sa nedá uskutočniť v trhovej ekonomike.

Odmieta pojem sociálna spravodlivosť v liberalizme, pretože spravodlivosť je podľa neho atribút činu pripísaný aktérom (Swift. 2005. s.28). Rozdeľovanie prostriedkov, bremien, bohatstva v spoločnosti sa ale nedeje z vôle nejakého aktéra. Spoločnosť teda nie je aktérom, a preto nemôže byť spravodlivá alebo nespravodlivá. John Rawls a Robert Nozicka, obaja zástancovia odlišného pólu liberalizmu, ktorí v 70. rokoch 20. storočia vyprovokovali diskusiu, ktorá nemá už také jednoznačné závery ako práve u Hayeka.

2 John Rawls

2.1 Spravodlivosť ako férovosť

John Rawls bol americký filozof, filozof práva, predstaviteľ liberálnej politickej filozofie. Jeho tvorba bola zameraná na problém spravodlivosti, ktorá súvisela so spoločenskou zmluvou, ktorá bola východiskom kodifikácie hodnotových orientácií a možnosťami mravného perfekcionizmu. Jeho spis Teória spravodlivosti, ktorý vyšiel v roku 1971 sa stal najviac diskutovaným dielom tej doby. Hlavné témy tejto knihy už skôr Rawls publikoval v odborných časopisoch. Rawlsovo dielo býva niekedy interpretované ako oživenie tradície spoločenskej zmluvy, ako ju poznáme u Locka, Hobbesa a Rousseaua. Rawls sa nezaobrá priamo ospravedlnením politickej authority, ale stanovením princípov sociálnej spravodlivosti. Rawls svoju teóriu spravodlivosti nazýva spravodlivosť ako férovosť, a to z toho dôvodu, že ľudia si v jeho ponímaní volia princípy spravodlivosti bez toho, aby vedeli aké spoločenské postavenie majú a dokonca nevedia ani o svojich genetických predpokladoch. To teda znamená, že toto všetko sa musí diať za závojom nevedomosti. Každý človek má určitú predstavu o spravodlivom konaní, správaní a princípoch spravodlivosti. Ale čo sa zdá jednému spravodlivé a správne, môže druhý brať ako nespravodlivé a nemusí s tým súhlasiť. Preto sa štát a spoločnosť musí riadiť určitými zákonmi, ktoré zaručia život ľudí v súlade. No nie všetci sa na týchto princípoch zhodujú. Rawls tvrdí, že dobre usporiadaná spoločnosť je taká, v ktorej všetci uznávajú rovnaké princípy a každý vie, že aj ostatní budú tieto princípy dodržiavať, a kde inštitúcie zodpovedajú daným princípom a taktiež ich dodržiajú (Rawls. 1995. s.18). K výberu princípov má každý právo, ale v dôsledku je podstatné to, aby sa kládol na vrch ten princíp spravodlivosti, ak sú jej širšie dôsledky prijateľnejšie (Rawls. 1995. s.21). V Rawlsovej hypotetickej situácii sa ľudia na tom čo je správne dohodnú. Princípy spravodlivosti sú objektom pôvodnej dohody. To znamená, že sú to také princípy, na ktorých by sa slobodní ľudia presadzujúci svoje záujmy dohodli v určitej počiatočnej pozícii rovnosti. (Rawls. 1995. s.21).

Dopredu však musíme odstrániť zo svojho výberu také princípy, o ktorých vieme, že by sme ich akceptovali len vtedy, keď o nich vieme určité okolnosti. Ale keďže si ich volíme v určitej počiatočnej situácii, kde vládne závoj nevedomosti musíme len predpokladať, že budeme voliť dané princípy opatrnejšie.

2.2 Pôvodná situácia

Ako som už spomínal, John Rawls je považovaný za pokračovateľa predchádzajúcich teoretikov spoločenských zmlúv.

Locke tvrdil, že život v politickej tyranii by nemal mať prednosť pred prirodzeným stavom, ktorým je život bez autority a v ktorom sa ľudia riadia len prirodzeným zákonom: „ (...)nikto nemá poškodzovať druhého v jeho živote, zdraví, slobode alebo majetku “ (Locke. 1992. s.34).

Hobbes bol zase presvedčený, že počas občianskej vojny v Anglicku ľudia spadli do prírodného stavu a toto svoje argumentovanie v diele Leviathan bral ako recept, ako sa v budúcnosti vyvarovať koncom, aké boli v Anglicku (Shapiro. 2003. s.90). Iný názor mali teoretici v 20 storočí, ktorí premýšľali len o hypotetických zmluvách. Pôvodná situácia, v ktorej sa mali zmluvy uzatvárať nevideli ako historickú udalosť, ale len akúsi hypotetickú situáciu. Vôbec ich nezaujímalo na čom sa dohodli alebo nedohodli ľudia v pôvodnej situácii. Ich práve zaujímalo to na čom by sa ľudia mali dohodnúť, alebo to čo by sa ľudom malo dať k voľbe (Shapiro. 2003. s.91).

Pri výbere spravodlivých princíпов v Rawlsovej pôvodnej situácii nik zo zúčastnených o sebe nič nevie, nevie teda, aké ma spoločenské postavenie, aké ma genetické predpoklady, nevie, akého je náboženstva. Každý človek ma však primerane rovnaké množstvo primárnych statkov ako sú práva, slobody, moc, príležitosť, príjem, majetok, schopnosti a sebaúcta.

Princípy sú teda vyberané pod akýmsi „ závojom nevedomosti“(Rawls. 1995. s.83). Je teda jasne, že človek ak o sebe nevie absolútne nič pri výbere bude voliť také princípy, aby napokon nebol znevýhodnený. Naopak ak by ľudia v pôvodnom stave vedeli svoje finančné postavenie, vedeli by o svojich nadaniach určite by volili princípy, ktoré by boli prospešne práve im. Taktiež sa predpokladá, že keď už sa ľudia dohodnú na určitých obecných princíпов, tak všetci zúčastnení disponujú schopnosťou chápať tieto princípy a tak podľa nich konať.

Rawls tvrdil, že spoločnosť by mala byť chápaná ako férova spolupráca medzi slobodnými a seberovnými občanmi, a práve pôvodná situácia takejto chápanie charakterizuje (Swift 2005, s.31).

2.3 Dva princípy spravodlivosti u Johna Rawlsa

V pôvodnej situácii si teda ľudia zvolia také princípy spravodlivosti, ktoré budú prijateľné pre všetkých členov spoločnosti, aj keď oni sami zastávajú inú koncepciu dobra. Zvolené princípy by potom mali slúžiť pre ďalšie dohody, ustanovenia formy vlády a vymedzovať jednotlivé druhy sociálnej kooperácie. (Rawls. 1993. s. 74) Rawls tvrdil, že ľudia by sa v pôvodnej situácii dohodli na týchto princípoch: (Rawls.1995. s.48).

1. Každá osoba má mať rovnaké právo na čo najširší systém základných slobôd, ktoré sú zlučiteľné s podobnými slobodami pre iných ľudí.
2. Sociálne a ekonomické nerovnosti majú byť upravené tak, aby a) sa u oboch dalo rozumne očakávať, že budú v prospech kohokoľvek, b) boli späté s pozíciami a úradmi prístupnými pre všetkých.

Prvý princíp teda charakterizuje základne slobody v ktorých sa podľa Rawlsa nachádza právo voliť a možnosť byť volený, sloboda prejavu a zhromažďovania, právo na nedotknuteľnosť osoby a majetku

Prvý princíp je pred druhým. Je teda nadradený čo znamená, že najprv sa musia zabezpečiť základne slobody a až potom sa riešia otázky týkajúce sa hospodárskych a sociálnych nerovností (Rawls. 1995. s.48).

Obsahom druhého princípu sú sociálne a ekonomické nerovnosti. Rawls nerovnosti v spoločnosti akceptoval len vtedy ak to postupom času bude viesť k zlepšeniu situácie tých ľudí, ktorí sú na tom najhoršie. Prijmy a bohatstvo sa majú deliť k prospechu každého občana a všetci sa musia dostať k vládnuším úradom. Človek musí mať podľa Rawlsa z nerovnosti určitý prospech. To znamená , že každý človek, ktorý spadá do tejto definície musí byť rozumný, aby kládol do popredia svoje vidiny s nerovnosťami pred vidinami bez nich (Rawls 1995. s.50).

Podľa Rawlsa by spravodlivá spoločnosť mala tolerovať len také nerovnosti, ktoré by napomohli zlepšeniu najhoršie postavených ľudí. Mohli by sme si položiť otázku. Ako môžu nerovnosti pomôcť týmto nezmýšľaným ľuďom? Totižto, keby, že všetci mali

rovnaký príjem, tak by k nerovnostiam vôbec nemuselo v spoločnosti dôjsť. Rawls argumentuje tým, že ľudia potrebujú niečo, čo by ich motivovalo robiť prácu, ktorá by im poskytla možnosť vylepšiť si svoje spoločenské postavenie. No pre ekonomiku, ktorá prosperuje je dobré, že nerovnosti zostávajú. Rawlsove princípy sú pre jedinca záväzné len preto, že sú spravodlivé a nie preto, že sme sa na nich dohodli (Swift. 2005. st.36). Tu nastáva otázka či si pri voľbe princípov za závojom nevedomosti ľudia naozaj volia princípy preto, aby to znamenalo výhody pre tých najhoršie postavených, alebo preto, že sa boja, že možno práve oni sú ty najhoršie postavený.

Rawls veril, že ľudia sa sústredia len nato, aby zlepšili pozície tých, ktorí sú na tom najhoršie. Swift tvrdil, že práve táto férovosť je spätá s nevedomosťou. Pôvodná situácia, kde sú si všetci rovní, je tou správnou cestou, ako o spravodlivosti premýšľať. Rawlsova teória platí pre tých, ktorí spoločnosť chápu ako systém férovej spolupráce, ktorí dbajú na to, aby so svojimi spoluobčanmi rokovali férovo, a ktorí svojich spoluobčanov považujú za rovnako slobodných a seberovných. Účastníci zmluvy samozrejme sledujú svoje vlastné záujmy, ale až po tom, čo boli zbavení všetkých informácií, ktoré im vlastné záujmy umožňujú sledovať. (Swift 2005, 37)

Môžeme diskutovať o tom, či by pre spoločnosť nebolo lepšie, keby bola čo najširšie zabezpečená priemerná pozícia. Najväčšie percento ľudí by sa ocitlo v priemernej pozícii, ktorej spodná hranica by bola ešte v bode, do ktorej by väčšina bola ešte ochotná zostúpiť. Množstvo veľmi bohatých jedincov a tiež veľmi chudobných ľudí by tak bolo minimálne.

Rawls zastáva v tejto otázke teóriu „Maximina“, čo znamená maximalizovať minimum. Rawls svoju teóriu Maximina obhajuje rôznymi argumentmi. Jedným z nich je argument s názvom bremeno záväzkov: „Má veľký význam, aby všetci členovia spoločnosti schvaľovali túto spoločnosť do takej miery, aby k nej cítili oddanosť. Potom by sa nesnažili dosiahnuť žiadné zmeny. Pokiaľ bude fungovať princíp diferencie, tak tí, ktorí sa ocitnú na spodnej priečke rebríčka, budú vedieť, že pravidla, ktoré v spoločnosti platia, im zaručujú maximálne minimum, takže i oni k nim budú cítiť záväzok.“(Swift. 2005. s.33).

Pre Rawlsa je dôležitá aj otázka slobody. Slobody podľa neho musíme posudzovať ako jeden celok. Hodnota jednej slobody zvyčajne závisí na špecifikácii ďalších slobôd. V spoločnosti sa preferuje väčšia miera slobôd, platí to predovšetkým pre slobody ako celok, nie pre každú jednotlivú slobodu zvlášť (Rawls. 1995. s.129).

2.4 Inštitúcie

Inštitúcie Rawls chápe ako verejný systém pravidiel, ktorý vymedzuje úrady a pozície s ich právami a povinnosťami, právomocami a výsadami. Princípy spravodlivosti sa majú vzťahovať na spoločenské pomery, ktoré sú verejné. Verejný charakter inštitucionalizovaných pravidiel zaručuje, že ľudia, ktorí sa na nich podieľajú, vedia, aké obmedzenia pre správanie majú vzájomne očakávať a aké druhy činnosti sú povolené. V dobre usporiadanej spoločnosti existuje navyše aj verejný konsenzus o tom, čo je spravodlivé a čo už nie (Rawls. 1995. s.45-46). Rawls považuje inštitúcie za základnú štruktúru spoločnosti. Hlavnými inštitúciami sú inštitúcie ústavnej demokracie.

Keď si ľudia zvolili princípy spravodlivosti, ktorými sa budú riadiť, je potrebné, aby si zvolili ústavu a legislatívu. Všetko sa samozrejme deje v súlade s princípmi spravodlivosti. Ako náhle si ľudia zvolia v pôvodnom stave princípy spravodlivosti, prejdú do ústavodarného zhromaždenia. Na tomto mieste si rozhodnú o spravodlivosti politických foriem a zvolia si ústavu. Potom navrhujú systém ústavodárnych právomoci vlády a základných občianskych práv a slobôd. Tu sa už čiastočne odkrýva závoj nevedomosti, pretože je už čiastočne vypracovaná koncepcia spravodlivosti. Členovia zhromaždenia samozrejme nemajú informácie o jednotlivých jedincoch, o ich vlohách, spoločenskom postavení, ich predstave o blahu. Poznajú však ekonomickú úroveň spoločnosti, politickú kultúru a podobne. Ďalším krokom je zákonodarne štádium, teda posudzovanie spravodlivosti zákonov a politických programov. Spravodlivosť zákonov posudzuje zákonodarca, ktorý opäť o sebe ani o svojom okolí nevie nič, čo by ho mohlo viesť k predsudkom. Zákony sa musia riadiť zvolenými princípmi spravodlivosti a ústavnými podmienkami.

Princíp rovnakej slobody pre všetkých je pre ústavodarné zhromaždenie hlavným princípom. Je dôležité, aby osobné základné slobody a slobody vedomia boli chránené a aby politické dianie ako celok bolo spravodlivé. Požaduje sa tiež, aby sociálne a ekonomické nerovnosti boli vyrovnané, alebo dokonca vylúčené vždy, keď nie sú potrebné k tomu, aby zlepšili postavenie všetkých, alebo v každom prípade všetkých najmenej zvýhodnených. Tento princíp Rawls neštylizuje ako morálnu výzvu pre lepšie postavených

občanov, ale ako princíp základnej štruktúry spoločenského poriadku, ktorý má inštitucionalizovať prostriedky demokratického právneho štátu (Fischer. 1997. s.77). Posledným aktom je aplikácia pravidiel na jednotlivé prípady a dodržiavanie týchto pravidiel všetkými ľuďmi. Na tomto mieste je už úplne odkrytý závoj nevedomosti a každý už má prístup ku všetkým informáciám.

2.5 Konečná formulácia oboch princípov

Vyššie sme si popísali pôvodnej formulácii princípov spravodlivosti, ktoré by si ľudia podľa Rawlsa zvolili v pôvodnej situácii. Teraz, po opise, ako fungujú inštitúcie a ako by sa v spoločnosti malo rozdeľovať bohatstvo, si uvedieme konečné znenie oboch princípov spravodlivosti.

1. Každá osoba má rovnaké právo na najrozsiahlejší celkový systém rovnakých základných slobôd, ktorý je kompatibilný s obdobným systémom slobôd pre všetkých.
2. Sociálne a ekonomické nerovnosti majú byť usporiadané tak, aby a) boli k najväčšiemu prospechu najmenej zvýhodnených jedincov, konzistentne s princípom spravodlivého sporenia, b) boli späté s úradmi a pozíciami, ktoré sú prístupné všetkým za podmienok slušnej rovnosti príležitostí pre všetkých (Rawls. 1995. s.183).

Pre upresnenie si vysvetlíme, čo znamená princíp spravodlivého sporenia. Jedná sa o sporenie jednej generácie pre druhú. Ponúka sa teda otázka, čo možno očakávať od každej ďalšej generácie. Každá generácia rieši otázku, koľko by toho mala ušetriť pre svojich potomkov so zreteľom na to, čo by mohli požadovať od generácie pred nimi. Ak sa dospeje k nejakému rozumnému riešeniu, je tým špecifikovaná slušná miera sporivosti pre jednu generáciu. Keď sa toto urobí aj pre ostatné, vymedzuje sa tým princíp spravodlivého sporenia. Ak je tento princíp presne dodržiavaný, nemalo by dochádzať ku konfliktom medzi susediacimi generáciami. Spravodlivosť nevyžaduje, aby predchádzajúca generácia nevyhnutne šetrila pre generácie nasledujúce, je to skôr podmienkou pre plnú realizáciu inštitúcií a rovnakú slobodu pre všetkých.

Teraz sa opäť môžeme vrátiť ku konečnej formulácii oboch princípov. Na princípy

sa vzťahujú dve pravidlá priority. Prvý z nich sa týka priority slobody a druhej priority spravodlivosti pred efektívnosťou a blahobytom.

Prvé pravidlo nám hovorí, že princípy spravodlivosti musia byť usporiadané lexikálne, a preto môže byť sloboda obmedzená len kvôli slobode. Máme k tomu dva prípady. Po prvé, menej rozsiahla sloboda musí posilňovať celkový systém slobôd na ktorom sa podieľajú všetci jedinci. Po druhé, menej rozsiahla sloboda musí byť prijateľná práve pre občanov, ktorí s touto menšou mierou slobody disponujú.

Druhé pravidlo má opäť dva prípady. V prvom musí rovnosť príležitostí slúžiť i ľuďom s menšími príležitosťami. V druhom prípade musí nadmerne vysoká miera sporivosti celkovo zmierniť bremeno ľudí, ktorí disponujú práve týmito menšími príležitosťami.

Rawls tak myslí, že: „Všetky základné spoločenské hodnoty majú byť rozdelené v spoločnosti rovnomerne, ak nejaké nerovnomerné rozdelenie nie je na prospech najmenej zvýhodnených ľudí“(Rawls. 1995. s.183).

2.6 Zhrnutie a kritika Johna Rawlsa

John Rawls svojím dielom Teória spravodlivosti zaujal významné postavenie v politickej filozofii 70. rokov 20. storočia a zaradil sa medzi najvýznamnejších politických filozofov všetkých čias.

Práve na jeho knihu reagoval Robert Nozicka v prácach Anarchy, State and Utopia. Rawls svoju teóriu stavia na predpoklade, že ľudia si zvolia princípy spravodlivosti, podľa ktorých potom bude fungovať spoločnosť. K výberu princípov mu pomáha jeho slávny myšlienkový experiment, kde si ľudia v pôvodnej situácii za závojom nevedomosti zvolia princípy spravodlivosti. Jedná sa o čisto hypotetickú situáciu. V dejinách ľudstva nikdy k ničomu takému nedošlo.

Kritiku Rawlsa začal už spomínaný Robert Nozicky, ktorý kritizuje ako jeho rozdeľovanie statkov, kedy mu pripisuje názor, že podľa jeho poňatí by museli byť statky „ Darom z nebies “(Swift. 2005. s.38), tak aj jeho rokovania o právach a slobodách. Mnoho kritikov sa zaujímalo o otázku, kto vlastne podľa Rawlsa patrí medzi tých, ktorí sú na tom v spoločnosti najhoršie. Pôvodne Rawls navrhoval, aby to boli tí, ktorí majú najmenší majetok. Lenže takéto vymedzenie môže byť trochu zavádzajúce. Predstavme

si, že niekto, kto získal obrovský majetok, sa zachová neuvážene a rýchlo svoj majetok minie. Zrazu sa z hornej pozície v spoločnosti dostane medzi chudobné jedince. Patrí teda aj tento človek medzi tých, ktorí sú na tom v spoločnosti najhoršie? Keď si toto Rawls uvedomil, zaviedol do svojej teórie aj kategóriu „voľného času“ (Swift. 2005. s.35). Do tohto okruhu by teda prvotne mali patriť ľudia, ktorí pracovať nemôžu. Podľa G. A. Cohena však Rawls túto otázku považuje za druhoradý problém, a preto sa najskôr venuje vyriešeniu otázky spolupráce ľudí, ktorí pracovať môžu (Cohen. 2006. s.25). Ďalšia kritika sa týka výberu princípov. Nie všetci sú presvedčení, že by si ľudia v pôvodnej situácii vybrali práve tieto princípy. Podľa Rawlsa by sa ľudia mali sústrediť na to, aby sa zlepšila pozícia tých najhoršie postavených. Kritici sa pozastavujú nad tým, prečo Rawls radšej nesúhlasí s tým, aby sa zlepšila životné situácie ľudí žijúcich v priemere, či by nebolo prijateľnejšie, keby spodná hranica bola len kúsok pod hranicou priemeru. Sociálny štát môžeme definovať ako štát, ktorého cieľom je zabezpečovať základné služby, ako sú napríklad základné vzdelanie, zdravotná starostlivosť, a to zvyčajne zadarmo za pomoci štátnej pomoci.

3 Princíp férovosti

3.1 Rawlsov výklad prvého princípu

Jadrom Rawlsovej teórie spravodlivosti tvoria dva princípy:

- Prvý princíp tvoria rovnaké základne slobody „ férovosť„. Každý z nás má právo na celkom adekvátnu schému rovnakých základných slobôd. Táto schéma je zlučiteľná s takou istou schémou slobôd pre všetkých.
- Druhý princíp tvoria sociálno ekonomické diferencie. Ekonomické rozdiely v spoločenstve by sa mali riadiť dvoma podmienkami. Prvá je, že by sa mali viazať na úrady a pozície, ktoré sú ľuďom prístupné za každých okolností férovej rovnosti príležitosti. Druhá podmienka je, že by mali byť na prospech najmenej zvýhodnených členov spoločnosti.

Ako som už spomínal, prvý princíp (princíp férovosti) je nadradený pred druhým princípom (princíp diferencie). To znamená, že keď pri overovaní princípu v skúšobných situáciách predpokladáme, že prednostne princípy sú splnené.

Než sa pustíme do analýzy prvého princípu mali by sme si najskôr niečo povedať o férovej rovnosti príležitosti. Pretože sa jedná o nie príliš jasnú a nie najľahšiu myšlienku. Najlepšie pochopíme jej úlohu pri položení otázky, prečo ju zavádzame. A to na opravenie vzniknutých chýb v rovnosti príležitosti v profesiách dostupných pre talenty v systéme takzvanej prirodzenej slobody. Preto je podmienkou férovej rovnosti príležitosti nielen to, aby boli úrady dostupné len vo formálnej stránke, ale aby každý človek mal férovú možnosť sa do týchto funkcií dostať. Na margo férových šancí musíme povedať, že existuje distribúcia vrodenej schopnosti.

To znamená že keď existujú ľudia ktorí disponujú rovnakým talentom , schopnosťami a majú rovnakú vôľu s týmto nadaním disponovať, mali by mať také iste šance na úspech bez toho, aby sa pozeralo nato aký majú pôvod, a v akej triede sa nachádzajú a vyrastajú. Podľa prvého princípu by sa vyhliadky na kultúru a úspech v každej spoločnosti mali rovnať

a nezáleží pritom z akej vrstvy je človek. Ide o to, že rovnako motivovaní a talentovaní ľudia majú mať rovnakú šancu (Rawls, 2007, s.79).

Férová rovnosť tu znamená liberálnu rovnosť. Pri dosahovaní liberálnych cieľov musíme okrem uvedenia požiadaviek na systém prirodzenej slobody klásť aj určité požiadavky na základnú štruktúru. Tak potom systém slobodného trhu musíme vymedziť v rámci politických a právnych inštitúcií, ktorých úlohou je predchádzať nadmernému vlastníctvu a majetku hlavne toho, ktoré by viedlo k politickej nadvláde. Pri iných veciach zasa musí spoločnosť ustanoviť rovnakú šancu príležitosti pre každého bez ohľadu na rodinný stav v rámci vzdelania.

Uvažujme teraz o dôvodoch pre revíziu prvého princípu. Prvým z nich je, že rovnaké základne slobody určujú nasledovne: sloboda myslenia a sloboda svedomia, politické slobody, ako sú napríklad hlasovacie právo a účasť v politike, právo združovať sa. Je celkom jednoznačné, že základne slobody určujú zoznam. Podľa tejto revízie si môžeme všimnúť, že k slobode nie je priradená žiadna priorita, ako keby uplatňovanie niečoho nazvaného „sloboda“ malo svoju stálu hodnotu a bola hlavným ak nie jediným cieľom politickej spravodlivosti.

Základne slobody sa dajú teda vypracovať dvojako. Historicky a Analyticky. Pri historickom vypracovaní preskúmavame rôzne režimy demokracie a podľa toho zostavujeme zoznam práv a slobôd, ktoré sú základne a bezpečne chránené. Analytickým vyvodením základných slobôd posudzujeme, „ktoré slobody poskytujú politické a spoločenské podmienky podstatne pre vhodný rozvoj a úplné uplatnenie oboch morálnych síl slobodných a rovných ľudí“ (Rawls, 2007, s.81). V tomto kontexte môžeme po prvý krát povedať, že sloboda myslenia a rovnaké politické slobody pomáhajú ľuďom, aby rozvinuli tieto sily pri posudzovaní spravodlivosti základnej štruktúry spoločnosti a jej politiky. A po druhý krát môžeme povedať, že sloboda svedomia a združovania pomáhajú rozvinúť a uplatniť svoje morálne sily pri ich formulovaní koncepcií dobra. Tieto základne práva nás ochraňujú a tak isto nám zaistia potrebný rozsah pre uplatnenie obidvoch morálnych síl v oboch práve uvedených fundamentálnych prípadoch. Uplatniť naše sily týmito spôsobmi je pre nás ako slobodných ľudí nevyhnutné.

Môžeme postrehnúť, že princíp férovosti sa vzťahuje na základnú štruktúru, ale sama o sebe sa vzťahuje aj nato, čo chápeme pod ústavou či už písanou alebo nepísanou. To čo môžeme nazvať ústavnou mocou v opozícii s občianskou vládou by sa malo inštitucionalizovať v určitej forme režimu napríklad v hlasovacom práve, zostavení úradov a v listinách práv.

Tieto záležitosti patria k základom ústavy ak chceme vytvoriť určitú politickú dohodu v predpoklade pluralizmu. Princíp férovosti dáva jasne do popredia fundamentálny charakter základných práv z časti vysvetľujúcich fundamentálne záujmy, ktoré chránia. „ Férova hodnota politických slobôd zaisťuje, že občania, ktorí sú rovnako obdarovaní a motivovaní, majú zhruba rovnakú šancu ovplyvniť politiku vlády a zaujať postavenie autority bez ohľadu na ich ekonomické postavenie a spoločenskú triedu“ (Rawls. 2007. s.83). Musíme však poznamenať, že prednosť prvého princípu pred druhým vylučuje zmeny medzi základnými právami a slobodami, ktoré pokrývajú prvý princíp a spoločenskými a ekonomickými výhodami, ktoré regulujú druhy princípu.

Príklad: Nemôžeme určitej skupine ľudí odoprieť politické práva na základe toho, že tieto slobody by mohli umožniť blokovat' politiku potrebnú pre ekonomický rast a produktivitu.

„Zákon o brannej službe, ktorý poskytuje odklad alebo oslobodenie od vzdelávania, nemôžeme zdôvodniť na základe toho, že ide o spoločensky účinný spôsob, ako si udržať ozbrojené sily a stimulovať tých, čo by inak podliehali brannej povinnosti s cieľom získať cenné zručnosti svojim nepretržitým vzdelávaním. Keďže branná povinnosť je drasticky zásah do základných slobôd rovných občanov, nemožno ju zdôvodniť žiadnymi menej presvedčivými potrebami ako obranou týchto rovných slobôd samých“(Rawls. 2007. s.83-84).

Ľudia prijímajú princípy spravodlivosti v štvorstupňovej postupnosti. V prvom štádiu strany prijímajú princípy spravodlivosti za závojom nevedomosti. Obmedzenie, ktoré bráni stranám po poznaní sa stráca na ďalších troch stupňoch. Ďalším stupňom je stupeň ústavnej zmluvy. Ďalší zákonodarný stupeň, slúži na schvaľovanie zákonov v súlade s ústavou, ako to princípy spravodlivosti požadujú. A na poslednom stupni správcovia, ktorý uplatňujú pravidla a občania ich nasledujú. Ústavu a zákony vykladajú členovia justície. V tomto poslednom stupni má každý človek prístup k úplným faktom. Prvý princíp sa realizuje na stupni ústavnej dohody a to či sú ústavne základy zaručené je viditeľné vo vzťahu k ústave a k tomu ako v praxi fungujú. Naproti tomu druhý princíp sa uplatňuje na zákonodarnom stupni a týka sa všetkých druhov spoločenskej a ekonomickej legislatívy a všetkého čo s nimi súvisí. Jadro pri rozlišovaní ústavných základov, ktoré v sebe obsahuje prvý princíp a inštitúcie distribučnej spravodlivosti, ktoré v sebe obsahuje druhy princíp nespočívajú v tom, že prvý princíp vyjadruje politické hodnoty a druhy nie. Základy rozdielu spočívajú skôr v nasledovných bodoch:

- Obidva princípy sa uplatňujú na rôznych stupňoch a určujú odlišné úlohy základnej štruktúry.

- Dôležitejšie je sa dohodnúť na ústavných základoch.
- Je oveľa jednoduchšie povedať, či sú tieto základy realizované.
- Dohoda o podobe týchto základov sa možno zdá aj keď nie vo všetkých detailoch no v hlavných črtách áno.

3.2 Rozdeľovanie

Ak už boli zvolené princípy spravodlivosti, zriadilo sa ústavodarné zhromaždenie, bola vypracovaná ústava, boli spísané zákony a všetci sa riadia, alebo by sa aspoň mali riadiť zvolenými pravidlami. Po vysvetlení fungovania inštitúcií v spravodlivej spoločnosti prichádza na rad problematika rozdeľovania v spoločnosti. Rawls opisuje v Teórii spravodlivosti rozčlenenie vlády na štyri sekcie. Každá z týchto sekcií je tvorená rôznymi úradmi, ktoré majú zachovávať určité sociálne a ekonomické podmienky. Prvá sekcia je alokačná sekcia, ktorá má na starosti udržiavanie primeranej konkurencie v systéme cien a zabrániť nadmernej ekonomickej moci.

Stabilizačné sekcie usilujú o to, aby všetci ľudia boli zamestnaní v tom zmysle, že ten, kto chce pracovať, si môže prácu nájsť. Ide o to, aby sa pomocou účinného dopytu podporovala slobodná voľba povolania.

Redistribučná sekcia je zodpovedná za životné minimum ľudí. Činnosť tejto sekcie podľa Rawlsa zohľadňuje potreby a prisudzuje im patričnú mieru s ohľadom na iné nároky. Posledná, rozdeľovacia sekcia, má na starosti zachovávať určitú spravodlivosť pri rozdeľovaní pomocou daní a nevyhnutné úpravy vlastníckych práv. Daňový systém je nevyhnutný pre vytvorenie prostriedkov na podporu spravodlivosti. Pre vládu sa musia uvoľniť spoločenské zdroje, aby sa mohla starať o verejné statky a realizovať redistribučné platby.

Pre Rawlsa môže byť proporcionálna daň súčasťou najlepšieho daňového systému. Mali by sme jej podľa Rawlsa dávať prednosť pred akoukoľvek daňou z príjmov, pretože zaťažuje poplatníkov podľa toho, koľko toho ťaží zo spoločného množstva statkov a nie podľa toho, ako sa o ne pričiňujú. Progresívne daňovej sadzbe by sa malo dávať prednosť iba vtedy, ak je to nevyhnutné pre zachovanie základnej štruktúry so zreteľom na prvý princíp spravodlivosti a slušné rovnosti šancí. (Rawls. 1995. s.171)

Pri účtovaní dedičských daní a daň z darovania a stanovenie reštrikcií na dedičské práva nejdú zisky štátu, ale postupne majú korigovať rozdelenie bohatstva a zamedziť koncentráciu moci, ktorá by znemožňovala slušnú rovnosť príležitostí. Ako daňový systém, tak úpravy vlastníckych práv vychádzajú z oboch princípov spravodlivosti.

4 Dobro

4.1 Dobro v diele J. Rawlsa

Vo filozofii je dobro často pojmom morálnym. No dobro je však pojmom širším a prevyšuje morálku. Filozofia charakterizuje dobro ako to, čo teší a uspokojuje, čo zodpovedá túžbam a čo ich naplňuje, čo je dokonané a teda dokonale (v tomto zmysle tiež riadne, žiaduce, determinované), všetko, čo prispieva k blahu, základná morálna hodnota, protiklad zla, to čo sa pokladá za mravné a hodné následovania, to, čo sa považuje za zodpovedajúce mravnému ideálu. V náboženstvách, ktoré sú najviac rozšírené, ako kresťanstvo a islam sa dobro chápe ako dodržiavanie božieho zákona. Dobro je vlastne to, čo by mal každý človek následovať. Tak ako všetko má aj dobro svoj opak a tým je zlo. Dobro je teda niečo morálne a zlo zasa niečo nemorálne. A podstatou etiky by malo byť práve hľadanie podstaty dobra.

Pojmom dobra sa John Rawls zaoberá vo svojej knihe Teória spravodlivosti v poslednej kapitole, ktorá je vyvrcholením jeho diela. Rawlsova teória dobra vôbec nie je zameraná na cieľ ako to bolo u Aristotela, u ktorého bolo cieľom dobro. Rawlsova teória dobra by sa dala nazvať deontologickou z toho dôvodu, že autor v nej opisuje pravidlá a presne z nej vychádzajúce povinnosti pre človeka. Medzi vzťahmi jednotlivých ľudí sa dbá nato, aby každé konanie bolo v súlade s pravidlami, ktoré nám garantujú bezchybnú spoluprácu medzi jednotlivcami a tak nám pomohlo maximalizovať dobro účastníkov. A tak sa nám môže zdať, že autorova vidina spoločnosti sa podobá interpretáciám, v ktorých je spoločnosť zoskupením ľudí, ktorí majú iste pravidlá, ktoré uznávajú a ktoré budú vždy pre nich záväzne. Takto vzniknutý systém by podľa autora mohol platiť celosvetovo a mohol by sa stať záväzným pre akúkoľvek kultúru. No problém by nastal vtedy, keď by došlo na rovnocenné rozdelenie dobra medzi všetkých ľudí, ktorý sú vo vzájomnej kooperácii medzi sebou. Lebo vždy môžeme v spoločnosti vidieť existenciu záujmov na jednej strane a v tej istej chvíli konflikt záujmov na strane druhej.

4.2 Základne (primárne) dobrá

Rawls tvrdí, že primárne dobrá: „ špecifikujú potreby občanov (ako náprotivok prednostiam, túžbam a konečným cieľom) v súlade s politickou koncepciou ich

statusu slobodných a rovných osôb“ (Rawls. 1971. s.141). Rawls charakterizuje päť primárnych dobier medzi, ktoré patria:

- Základne slobody (sloboda myslenia, svedomia, združovania)
- Sloboda pohybu
- Príjem, bohatstvo a majetok
- Právomoci, ktoré vyplývajú zo zodpovedného postavenia v inštitúciách
- Sociálne základy sebaúcty (Rawls. 1997. s.150).

„Sociálne podmienky a všeobecne účelové prostriedky, ktoré umožňujú jednotlivcom sledovať ich koncepcie dobra sú podmienkami k realizácií dvoch morálnych mohutností. Týmito morálnymi mohutnosťami sú zmysel pre spravodlivosť a schopnosť vnímať a mať osobnú koncepciu dobra“ (Rawls. 1995. s.303). Tieto primárne dobra ako autor uviedol môžeme chápať, ako nejakú premennú, vyznačujúcu časť spravodlivosti, ktorého priestor v ktorom sa má uvažovať o spravodlivosti by sa mohol nazvať priestor prvotných dobier. Ak chceme mať niečo dobré musíme najprv vykonať primárne dobra medzi, ktoré patrí sloboda alebo bohatstvo a až po naplnení týchto dobier sa môžeme orientovať na realizáciu vlastných dobier, ktoré sú už individuálne. Takéto spoločenstvo, kde sú ľudia dobrí a spravodliví sa stane spoločenstvom stabilným.

Ako už bolo spomenuté najdôležitejším statkom je sebaúcta. Tak ako spravodlivosť, rozumnosť aj sebaúcta je tipom cnosti. Sebaúcta nám napomáha pri hľadaní zmyslu našej vlastnej hodnoty, naše ho presvedčenia o potrebe uskutočnenia. Rawls tvrdí, že sebaúcta: „implikuje dôveru vo vlastne schopnosti človeka. Sebaúcta jednotlivca závisí na úcte a vzájomnosti, ktorú mu preukazujú druhí“ (Rawls. 1995. s.304). Tým, že si ľudia verejne potvrdia základne práva a slobody taktiež vyjadria svoju vzájomnú úctu jeden k druhému, ako racionálnej a dôveryhodnej osobe. A preto hlavnou úlohou sebaúcty v spoločnosti nie je miesto človeka pri rozdeľovaní statkov, ale verejne potvrdenie práv a slobôd. Dá sa teda povedať, že sebaúcta je potvrdená tým, ako jednotlivé spoločenské inštitúcie dokážu medzi sebou pracovať a tiež predvídateľnými spôsobmi správania, ktoré Rawls nazýva sociálnymi základmi sebaúcty, ktoré radíme medzi najdôležitejšie primárne dobrá. Rawls ďalej charakterizuje právo, ako poriadok ktorého úlohou je existencia všetkých slobôd jednotlivcov vedľa seba v spoločnosti, „v teórii spravodlivosti ako slušnosti má pojem práva prednosť pred pojmom dobra“ (Rawls. 1995. s.237). No ďalej dodáva: „Môže sa zdať, že priorita práva implikuje to, že spravodlivosť, ako férovosť hrá v myšlienkach dobra iba veľmi slabú, ak nie dokonca čisto inštrumentálnu úlohu. Ale opak je pravdou: právo a dobro sú komplementárne;

akákoľvek koncepcia spravodlivosti, vrátane politickej, potrebuje oboje a prioritá práva sa nepopiera“ (Rawls. 1971. s.140). Mohlo by sa nám zdať, že právo je realizáciou všeobecného dobra ale nie je. Hlavný cieľ spravodlivosti je v tom, že princípy ako ich poznáme sú nezávislé od záujmov, alebo od nejakých doktrín.

4.3 Slabá a úplná teória dobra

Rawls kôli základným deontologickým pravidlám spravodlivosti, rozvinul svoju dvojstupňovú teóriu. Vo svojej prvej teórii dobra presadzuje individuálne dobro človeka, ktoré charakterizuje, ako úspešne dosiahnutie rozumného životného plánu v medziach spravodlivého poriadku. Teda všetky statky, ktoré zohrávajú v našom živote nejakú rolu, ako napríklad sebaúcta, majetok, zisk sa tu javia ako relevantné. Touto slabou teóriou sa ľudia riadia v prvotnom stave, keď si vytvárajú podľa vlastných potrieb a záujmov svoje vlastné princípy spravodlivosti. Na vysvetlenie prania primárnych statkov nám poslúži práve slabá teória dobra. Dobro ako racionalita, „predstavuje časť rámca, ktorý slúži dvom hlavným úlohám: po prvé, pomáha identifikovať uskutočniteľný zoznam primárnych dobier: a po druhé, opierajúc sa o index týchto dobier, umožňuje nám vymedziť ciele strán v pôvodnom stave a vysvetliť, prečo sú tieto ciele racionálne“ (Rawls. 1997. str.148). To, že dobro ako racionalita má v sebe určité premisy, ako ma správne fungovať spravodlivá spoločnosť čo je podľa autora pochopiteľné a dá sa to rozumne vysvetliť. John Rawls priebehom času rozvíja svoju teóriu dobra, no je postavená na dosť slabých argumentoch, nato aby sa dala niekedy použiť. Avšak z tejto teórie vyplývajú určité predpoklady bez ktorých by sa nedali vyvodiť zásady spravodlivosti.

Rawls pri formulovaní dobre usporiadanej spoločnosti začal načrtať aj koncepciu ideálneho človeka. Spravodlivosť ako férovosť má za cieľ vytvoriť koncepciu spravodlivosti politickej aj sociálnej, a práve aj koncepcia človeka sa považuje za jednu z častí tejto spravodlivosti. Jej úlohou je vytýčiť, ako majú ľudia vnímať samy seba, ako sa majú vnímať medzi sebou vo vzťahoch či už politických, alebo spoločenských. Ak je spoločnosť dobre usporiadaná, každý človek ktorý je jej súčasťou sa riadi týmito princípmi spravodlivosti. A vedia, že aj ostatní budú tieto princípy uznávať. To predpokladá, že ľudia sú počas celej svojej existencie spolupracujúcimi členmi spoločnosti. Každý z nás sa podľa Rawlsa môže stať plnohodnotným členom v spoločenstve, ale musí pracovať na dvoch morálnych mohutnostiach. Prvá mohutnosť je „schopnosť vnímať zmysel pre právo“ a druhá mohutnosť je „schopnosť vnímať koncepciu dobra“. Každý človek, ktorý ma zmysel pre spravodlivosť

a právo je schopný vo svojom živote pochopiť a použiť tieto princípy spravodlivosti a chce konať podľa nich a takisto to bude vyžadovať od ostatných ľudí. „Schopnosť vnímať koncepciu dobra je schopnosť tvoriť, revidovať a racionálne sledovať koncepciu toho, čo pre seba považuje za hodnotný ľudský život“(Rawls. 1995. str. 175). Rawls vychádzal z toho, že každý človek v spoločnosti je rozumný a že každý jednotlivec dokáže prispôbiť dobro daným okolnostiam. To znamená, že hocikto si môže teraz svoje životné plány realizovať no nesmú byť protichodné s pravidlami spravodlivosti. Dôležitú úlohu tu zohráva schopnosť jednotlivca a to presne jeho racionalita. Je to schopnosť človeka pomocou ktorej si uvedomuje fakty a pomocou ktorej dokáže dôrazne zvážiť následky svojho konania. To všetko sú dôležité schopnosti človeka pomocou ktorých si dokáže predstaviť svoju budúcnosť. Tato Rawlsova koncepcia od každého človeka vyžaduje dosť veľkú tvorivosť, ktorá je úzko spätá so schopnosťou analyzovať rôzne riešenia možných plánov, rozumne vybrať prostriedkov, a schopnosť predvídať možné dopady pri uskutočnení rozumných životných plánov.

Rawls vo svojej úplnej (silnej) teórii dobra rieši dobré, to znamená človeka, ktorý je mravne hodnotný, ktorý vo väčšej miere disponuje vlastnosťami mravnej osoby, ktoré si ľudia prisudzujú v prvotnom stave. Dobrá spoločnosť je taká podľa Rawlsa, kde je verejné vedomie určené mravným zmyslom pre spravodlivosť. Rawls vo svojej teórii spravodlivosti akceptuje aj teóriu cnosti od Aristotela. Rawls charakterizuje dobro, ako niečo čo je morálne neutrálne z toho dôvodu „aby sa na pojem morálne hodnoty vzťahovalo dobro ako racionalita, musí sa ukázať, že cnosti sú vlastnosťami, ktoré si ľudia z rozumných dôvodov prajú, aby sa u nich navzájom prejavovali, ak zastávame správne stanovisko“(Rawls. 1995. s.241). a z toho môžeme povedať, že „dobrý je taký človek, ktorý ma v nadpriemernej miere vlastnosti, ktoré si občania z racionálnych dôvodov prajú navzájom mať“ (Rawls. 1995. s.252).

4.4 Dobro ako racionalita

Za Dobré sme vždy považovali to čo sa zhoduje so zásadami férovosti, podľa ktorých vieme svoj život. No musíme sa oprieť o akési ponímanie dobra ak chceme tieto zásady stanoviť. Toto ponímanie je však ohraničené a delí sa na dve časti a to na slabú a silnú teóriu. Na ustanovenie zásad nám poslúži slabá teória dobra. Kdežto od silnej teórie dobra závisí konanie založené na dobročinnosti a práve toto konanie je dôležité pri charakterizovaní morálnych hodnôt človeka. Silná teória dobra je zaujímavá tým, že pre ňu sú zásady tykajúce sa spravodlivosti plnoprávne. Je aj veľmi dôležitá pre lepšie pochopenie stability koncepcie

spravodlivosti, lebo spoločnosť v ktorej všetko ide tak ako má a je dobre zriadená je stabilná, a každý rozumne uvažujúci človek sa jej dožaduje. Túto zhodu medzi spravodlivosťou a dobrom John Rawls nazval „kongurenciou“.

Dobro ako racionalitu si môžeme lepšie vysvetliť aj na tom prečo sa s pojmom „dobrý“ alebo naopak „zlý“ stretávame u ľudí vtedy, keď nás prosia o radu. Vo väčšine prípadov ide o to, že sa chcú dozvedieť či je ich rozhodnutie rozumné. Totižto primárnou definíciou dobra je jej včlenenie do životných plánov. Každý rozumne uvažujúci človek si pri stanovení svojich plánov, ktoré chce vo svojom živote dosiahnuť praje v konečnom celi len to dobre. Tento určený plán je rozumný len vtedy, keď si neprotirečí so zásadami rozumnej voľby, keby bol vybraný pod podmienkou dôkladného preskúmania faktov a z toho vychádzajúcich dôsledkov, pričom ciele tejto osoby sú týmto plánom podporované. Cieľom uskutočnenia tohto plánu je vždy šťastie. Pri uskutočnení našich plánov sú dôležité primárne statky a uvážene rozhodovanie.

Poznáme viac zásad rozumného rozhodovania:

- Zásada účinných prostriedkov: znamená, že pri dosahovaní určitého cieľa sa dá použiť viacero spôsobov no je dôležité vybrať len ten najefektívnejší, ten najlepší.
- Zásada inkluzívnosti: z plánov, ktoré sú neni dlhodobého charakteru si treba zvoliť jeden, ktorý nám pomôže dosiahnuť ten náš hlavný cieľ a okrem neho aj ďalšie doplňujúce ciele.
- Zásada väčšej pravdepodobnosti: musíme si zvoliť plán pomocou, ktorého môžeme dosiahnuť hlavný cieľ, ale bez toho aby sme neznížili pravdepodobnosť dokončenia iných cieľov.
- Zásada zdržiavania: keď máme na výber z viac možností no nevieme, ktorú vybrať a ktorá je ta najsprávnejšia, máme plánovať takým spôsobom, aby sme si nechali otvorené dvere pre ostatné možnosti, ktoré možno dokončiť v ďalšom časovom úseku.

Žiaden človek nie je neomylný. Každý vo svojom živote zvolil určitý plán, ktorý však nebol správny. Tieto chybné stanovené plány môžu byť dôsledkom mylného presvedčenia určitej veci, alebo jednoducho nevedomosť. Preto vždy musíme byť v štádiu prispôsobenia sa určitým okolnostiam a nie hneď podľahnúť chvíľkovým pokušeniam. Súčasne však musí mať človek istotu, že svoj cieľ, ktorý si zvolil je správny a že sa dá realizovať. Musíme však dávať

pozor, aby sme si život naplánovali tak, aby nám priniesol šťastie aj v budúcnosti. Rozumne mysliaci človek vo svojom živote koná tak, aby nemal príčiny sa seba obviňovať za možné dôsledky, ale ani to nás neochráni pred možnými neúspechmi. Je veľmi dôležité, aby mal každý človek vo svojom živote rozumný životný plán a od ostatných získal schválenie o tom svojom pláne. Totižto, keby, že ho nezískame tak sa v nás objaví smútok a hanba. Hanba môže byť dvojaka prirodzená a morálna. V prirodzenej hanbe ide o nedostatky, ktoré vyjadrujú nedostatok schopnosti, ktoré sú pre nás dôležité pri uskutočnení našich plánov. Morálna hanba sa prejaví vtedy keby „že sa mu nepodarilo dosiahnuť dobro sebaovládania a jeho blížny, na ktorých závisí jeho zmysel pre vlastnú hodnotu, ho nepokladajú za hodnotného človeka. Obáva sa, že ho odmietnu, budú nim pohŕdať a že bude zosmiešnený“ (Rawls. 1995. s. 263).

John Rawls ďalej vo svojom diele vysvetľuje, aké sú rozdiely v chápaní dobra a práva. Najhlavnejší rozdiel je, že koncepcie spravodlivosti majú byť rovnaké ak sa objaví rozdiel, zatiaľ čo koncepcie dobra sa líšiť môžu. Lebo každý ma niečo čo je preňho dobré, ale toto dobre nemusí byť dobrom pre iného. Druhým dôležitým rozdielom je, že každý si môže predstavovať blaho po svojom, čiže sa blaho môže odlišovať, no keď si predstavia právo ich predstavy musia byť rovnaké. Ďalší rozpor: „mnohé aplikácie princípov spravodlivosti sú obmedzené závojom nevedomosti, zatiaľ čo súdy o blahu človeka sa môžu opierať o úplnú znalosť faktov“ (Rawls. 1995. s. 264). Rozumné ľudské plány nie sú ničím ohraničené, a tak si môžeme podľa nášho vlastného presvedčenia zvoliť ten najlepší. Ale podľa teórie spravodlivosti „ani silne presvedčenie väčšiny, ktoré ale nemá základ v zásadách spravodlivosti, ktoré boli predtým ustanovene, nemá žiaden význam“ (Rawls. 1995. s. 265).

Záver – budúcnosť sociálneho štátu v 21. storočí

Sociálny štát môžeme definovať ako štát, ktorého cieľom je zabezpečovať základné služby, ako sú napríklad základné vzdelanie, zdravotnú starostlivosť, a to zvyčajne zadarmo, za pomoci štátnej pomoci.

Podľa českého sociológa Jana Kellera má sociálny štát hľadať rovnováhu a zmierovať rozpory medzi záujmami trhovej ekonomiky a záujmy demokratickej politiky a občianskej kultúry. Výrazom dočasného zmierenia je moderná sociálna politika štátu. V dosiahnutom rovnovážnom stave je úlohou ekonomiky zabezpečovaní ekonomického rastu a plnej zamestnanosti. Úlohou sociálnej politiky je zabezpečiť, aby tlaky trhovej ekonomiky neviedli v spoločnosti k veľkým odchýlkam medzi bohatými a chudobnými a narušeniu sociálneho zmieru a sociálnej solidarity.

Sporným bodom v otázke sociálneho štátu zostáva, či má byť sociálny štát považovaný za záchytnú sieť zaisťujúce minimálnu mieru blahobytu, pod ktorej nesmie nikto klesnúť, ako to hlásajú predstavitelia tradičného liberalizmu alebo ako prostriedok prerozdelenie majetku na účely sociálnej rovnosti ako u predstaviteľov sociálnej demokracie. V súčasnosti môžeme hovoriť o tzv kríze sociálneho štátu, ktorú zapríčinilo mnoho faktorov od meniacej sa štruktúry trhu, starnutie populácie až po globalizáciu. Podľa Kellera je kríza štátu zapríčinená okrem iného aj tým, že veľa ľudí prechádza z priemyselného sektora do sektora služieb. (Keller. 2009. s.25). V sektore služieb sa podľa neho nevyžaduje tak veľká produktivita ako v priemysle, ale napriek tomu títo pracovníci požadujú minimálne rovnaký plat, ako majú ľudia v priemyselnom sektore. Ceny služieb sa teda začínajú zdražovať, čo by mohlo viesť k tomu, že si ich nie všetci budú môcť dovoliť. V tomto procese teda zohráva dôležitú úlohu spoločné spolufinancovanie, bez ktorého by si nie všetci mohli zaplatiť služby ako školstvo alebo zdravotníctvo. Aj napriek tomu, že žijeme v modernej spoločnosti, nezbavili sme sa problémov, ktoré so sebou každý pokrok a modernizácia prináša. S každým posunom spoločnosti o kúsok dopredu, sa zvyšujú aj majetkové rozdiely medzi ľuďmi, nezamestnanosť, pojem rodina začína strácať na význame a ľudia prestávajú byť solidárny. Sociálny štát má teda pred sebou neľahkú úlohu, a to vyriešiť uvedené problémy. Keller uvádza, že situácia je dramatická práve preto, že otázka užitočnosti sociálneho štátu sa s nástupom globalizácie vyhrotila práve v čase, keď problémy ako kríza rodiny, starnutie populácie, nárast počtu pracovníkov v oblasti služieb a iné faktory výrazne zvyšujú dopyt po pokrytie nových sociálnych rizík (Keller. 2009. s.147). Globalizácia

podľa neho uberá vládám priestor pre riešenie vnútroštátnych záležitostí a sociálny štát sa musí podriaďovať nadnárodným korporáciám a zahraničným investorom.

Teraz si môžeme položiť otázku. Aká je vlastne budúcnosť sociálneho štátu? Vyššie spomínané problémy nie sú otázkou minulých niekoľkých rokov, ale postupne sa na seba nabaľovali už od 70. rokov 20. storočia. Nie každému sa musí páčiť usporiadanie štátu, práca štátnych inštitúcií alebo samotná forma štátu. Pravdou je, že nie každá sociálna politika je prospešná pre všetkých občanov, a vždy tak so sebou prináša nevýhody pre určitú skupinu ľudí. Sociálny štát by mal okrem snahy vyriešiť problémy vzniknuté s modernizáciou spoločnosti, usilovať zabezpečiť dôstojné životné podmienky, primerane veľké životné minimum pre nemohúcich občanov a kvalitný sociálny systém. Aj keď bude budúcnosť sociálneho štátu neľahká, rozhodne by nemalo dôjsť k odmietnutiu sociálneho štátu alebo jeho obmedzenia, ako to hlásal Robert Nozicka. Človek potrebuje v živote nejaké istoty, a práve sociálny štát, ako zaisťovateľ sociálnych služieb, ma určité istoty ľuďom poskytnúť.

Použitá Literatura

ARISTOTELES (1996), *Etika Nikomachova*, Kniha pátá, Praha: vydal Petr Rezek, 122-148 s. ISBN 80-901796-7-3

ARZENBACHER, A. (1994), *Úvod do etiky*, Praha: Česká katolické nakladatelství Zvon ISBN 80-7113-111-3

COHEN, G. A. (2006), *Iluze liberální spravedlnosti*, Praha: nakladatelství Filozofického ústavu AV ČR Filosofie ISBN 80-7007-234-2

FISCHER, P. (1997), *O spravedlnosti*, In Spor o spravedlnost, Velek, J (ed.), Praha: nakladatelství Filozofického ústavu AV ČR Filosofie, s. 53-82 ISBN 807007-099-4

KANT, I. (1996), *Kritika praktického rozumu*, Praha: nakladatelství Svoboda ISBN 80-86-005-12-7

KANT, I. (1990), *Základy metafyziky mravů*, Praha: nakladatelství Svoboda ISBN 80-205-0152-5

KELLER, J. (2009), *Soumrak sociálního státu*, Praha: Sociologické nakladatelství ISBN 978-80-7419-017-9

KOLLER, P. (1997), *Pojetí společnosti a sociální spravedlnost*, In Spor o spravedlnost, Velek, J (ed.), Praha: nakladatelství Filozofického ústavu AV ČR Filosofie, s. 83-107 ISBN 80-7007-115-X

LOCKE, J. (1992), *Druhé pojednání o vládě*, Praha: nakladatelství Svoboda ISBN 80-205-0222-X

PLATÓN (1996), *Ústava*, Kniha čtvrtá, Praha: nakladatelství OIKPYMENH, Praha, s. 108-140. ISBN 80-7298-142-0

RAWLS, J. (2007), *Spravodlivosť ako férovosť*, Bratislava: Kaligram ISBN 80-7149-911-0

RAWLS, J. (1993), *Teória spravodlivosti*, In *O slobode a spravodlivosti*, Bratislava: nakladateľství Archa, Bratislava, s. 74-115. ISBN 80-223-0764-5

RAWLS, J. (1995), *Teorie spravedlnosti*, Praha: nakladateľství Victoria publishing, a.s. ISBN 80-85605-89-9

SHAPIRO, I. (2003), *Morální základy politiky*, Praha: nakladateľství Karolinum ISBN 80-246-0716-6

SWIFT, A. (2005), *Politická filozofie, Základní otázky moderní politologie*, Praha: nakladateľství Portál, Praha ISBN 80-7178-859-7

VALEŠ, L. (2004), *Dějiny politických teorií*, Plzeň: vydavateľství a nakladateľství Aleš Čeněk, s.r.o. ISBN 80-85947-29-3

VÁNĚ, J. (2007), *Proměny spravedlnosti, Pokus o typologii*, Plzeň: vydavateľství a nakladateľství Aleš Čeněk, s.r.o. ISBN 987-80-7380-6